

Інформаційно-комунікативні технології стрімко ввійшли у повсякденне життя бібліотечних фахівців. Сьогодні це, очевидно, найважливіший елемент життєдіяльності бібліотечно-інформаційних центрів, який зумовив певні зміни у розумінні стратегії і тактики розвитку бібліотеки в цілому, і методичних служб зокрема.

Ще донедавна методичні центри здійснювали організаційно-методичне керівництво, узагальнювали та впроваджували передовий досвід у практику роботи бібліотек, незалежно від конкретних умов і особливостей їхнього існування. Постало питання, а чи взагалі потрібні методичні служби, які диктують, а не рекомендують, вимагають, а не вивчають, наполягають, а не прислуховуються?

Сьогодні методист – менеджер та маркетолог, консультант і порадник. Він допомагає формувати політику бібліотеки, бере участь у розробці її стратегії і тактики, відстежує інноваційні процеси, аналізує їх та впроваджує у практичну діяльність, шукає й розповсюджує досвід однодумців-новаторів. Його завдання – підвищити рівень бібліотечного професіоналізму, допомогти кожному працівнику розкрити свої творчі здібності.

Спеціалісти бібліотек також мають отримати вичерпну інформацію з усього комплексу професійних вимог для роботи в інформаційному середовищі, оволодіти навичками корпоративної роботи. Для цього потрібне постійне фахове спілкування, яке практично унеможливлено обмеженими фінансовими ресурсами бібліотек. Методичні служби все активніше намагаються використовувати для реалізації своєї професійної діяльності Інтернет, адже застосування телекомунікаційних засобів зв'язку надає бібліотекам нових можливостей. Кожний бібліотечний заклад, який має вихід в Мережу, стає частинкою безмежного інформаційного простору і його володарем, може задовольнити читачькі запити на рівні бібліотеки значно вищого рангу. Використання у практичній діяльності служб Inet – електронної пошти, технологій чат-повідомлень, ICQ, представлених на сайтах бібліотек, – робить бібліотекаря рівноправним учасником світової спільноти. У той же час це дає змогу максимально наблизити бібліотеки – методичні центри до бібліотечних фахівців, що територіально віддалені і не мають змоги регулярно відвідувати методичний відділ бібліотеки, ознайомлюватися з інформацією бібліотечнознавчого характеру, отримувати консультації.

Презентація бібліотеки в Інтернеті, її можливостей, послуг, що вона надає сьогодні, не лише данина моді, а й усвідомлена, необхідна форма роботи, яка здійснюється на вимогу часу. Активно працюючий веб-сайт бібліотеки є не тільки запорукою її входження в міжнародне інформаційне середовище, а й новим рівнем комфортності обслуговування реальних споживачів інформації. Люди все більше переносять ведення своїх справ (банківські операції, покупки і т. ін.) з матеріального світу у віртуальний. Чому бібліотечні послуги та ділові операції мають чимось відрізнятися? Наші користувачі не бачать жодних відмінностей між матеріальним та віртуальним світами.

Це передбачає зрозумілу політику бібліотеки, спрямовану на розширення своєї присутності в Мережі, узагальнення досвіду роботи з віртуальними користувачами, готовність до постійного удосконалення. Яким має бути веб-сайт бібліотеки, аби виконувати усі покладені на нього функції, надавати доступ до потрібної інформації та бути привабливим для користувача? На цю тему існує безліч публікацій, а тема „сайтобудування” широко вивчається та обговорюється на професійних бібліотечних конференціях, шпальтах фахових видань.

У 2002 р. бібліотечним працівникам України було представлено методичний модуль „Бібліотечному фахівцю” (<http://www.nplu.org/uk/profy/>), посилання на який міститься на головній сторінці веб-сайту Національної парламентської бібліотеки України (<http://www.nplu.org>). Модуль створено за ініціативою відділу наукового аналізу та розвитку бібліотечної справи (ВНАРБС), який, здійснюючи функцію Бібліотеки як методичного центру для публічних бібліотек України, налагоджує з ними стосунки на засадах діалогу та взаємоповаги.

Передумовою створення модуля була необхідність практичного розв'язання ряду проблем. Було важливо пройти всі етапи з його організації, розглянути потенційні перешкоди, визначити необхідні людські резерви, трудовитрати не тільки на створення, а, що набагато важливіше, на постійне підтримання повноцінної діяльності.

Саме власний напрацьований досвід став основою видання „**Публічна бібліотека. Веб-сайт: десять кроків до успіху**”. Ми намагалися визначити основні вимоги до організації якісного сайту, котрий має відповідати завданням бібліотеки як одна із складових її загальної програми діяльності, бути інформативним, функціональним, привабливим та легкодоступним. Його структура повинна бути концептуально, технічно і технологічно грамотно сформована, відповідати загальним критеріям якості веб-сайту. До таких критеріїв відносяться: зручність у навігації, доступність для користувачів, єдність дизайну усіх розділів, що стає можливим за умови наявності команди кваліфікованих спеціалістів – бібліотекарів та веб-дизайнерів. Ретельне обґрунтування етапів розробки сайту на основі стратегії дозволяє досягти максимальної повноти змісту, визначення інформаційних ресурсів, оперативності оновлення інформації. Крім того, гарним смаком вважають наявність англійської версії сайту, тому що сервери відкриті для відвідувачів з будь-якої точки земної кулі.

При створенні методичного модуля, перш за все, було визначено його місію, з врахуванням основних складових діяльності бібліотек, потреб і запитів конкретного адресата – бібліотечного фахівця, першочерговості питань, що мають його цікавити. Це вплинуло на змістовну частину та оформлення модуля: подання професійної інформації за основними її складовими; дотримання вимог щодо розміщення та оформлення текстових блоків, використання кольору, фотографій та інших елементів дизайну. Більше того, ми вважали одним із своїх основних завдань ске-

І.Цуріна, М.Талалаєвська

ровувати фахівців та показувати їм найпростіші шляхи пошуку серед усього розмаїття доступних ресурсів, необхідних як для вирішення професійних проблем, так і задоволення запитів користувачів, знаходити найбільш підходящі довідкові інструменти.

Проте створення веб-сайту – лише надводна частина айсбергу, адже це не одноразова акція, а процес, що триває стільки часу, скільки веб-сайт знаходиться в Інтернеті. Його сторінки мають регулярно підтримуватися та змінюватися, і не тільки зусиллями бібліотекарів, а й автоматизаторів; посилення на Інтернет-ресурси потребують регулярної перевірки з метою підтвердження їхньої дієздатності.

Ідея розробки методичного модуля полягала в тому, щоб створити своєрідний віртуальний довідник бібліотекаря, в якому б знаходили своє відображення різні напрями діяльності бібліотек, найактуальніші проблеми. Він включає такі розділи:

– „Актуальна інформація” – новини з життя всіх бібліотек України та близького зарубіжжя; зведений план бібліотечних заходів, календар знаменних і пам'ятних дат на поточний рік; інформація про бібліотеки-ювіляри; відомості щодо бібліографічно-видавничої діяльності; різноманітні оголошення.

– „Офіційна інформація” – добірка нормативних документів, що регламентують правові та господарські відносини бібліотек, перелік бібліотечних стандартів, діючих в Україні, громадських та міжнародних організації, котрі реалізують бібліотечні програми. Основна частина документів має повнотекстові версії. Представлено „червоні телефони” для зв'язку.

– „Програми&Проекти” – найбільш популярний серед користувачів. На прохання бібліотечних працівників, тут представлено планово-звітну документацію бібліотек різного рівня: національних, обласних, районних та бібліотек-філій. Щоквартально тема має змінюватися. Фахівцям пропонуються цільові тематичні заняття, що допоможе їм ефективніше і швидше впроваджувати інновації у практичну діяльність, ставати більш самостійними.

– „Бібліотеки України” – надає стислу інформацію та контактні телефони державних наукових та публічних бібліотек системи Міністерства культури і туризму України. У підрозділі „Web-library” зібрано Інтернет-адреси бібліотек України; зірочкою позначено бібліотеки, що мають онлайн-електронний каталог.

– „Електронні бібліотеки” – тут за розділами знання згруповано посилання на український сегмент Інтернет-ресурсів. Це безкоштовна інформація, яку можна „скачати”, а бібліотекарі вже мають знайти нестандартний спосіб застосування інформації у кіберпросторі в інтересах своїх користувачів.

– „Статистична аналітика” – містить дані дер-

жавної статистики щодо бібліотечної галузі України, які характеризують ефективність діяльності бібліотек. Тут в електронному вигляді представлено видання „Бібліотечна Україна в цифрах” (починаючи з 1998 р.). У підрозділі „Науково-дослідницька робота бібліотек” відстежується тематика соціологічних досліджень бібліотек України.

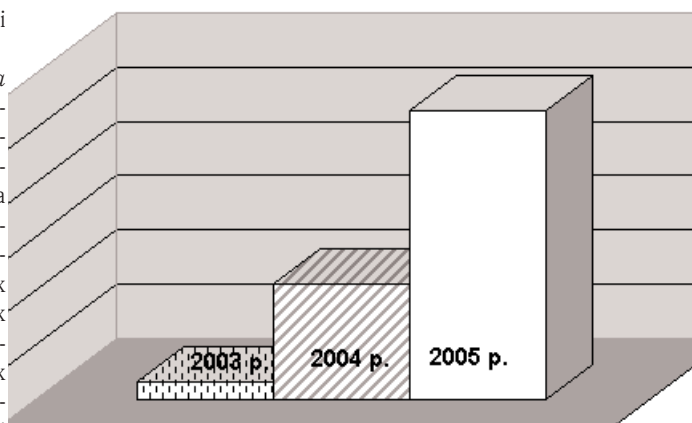
– „Бібліологія” – регулярно розміщується інформація про новинки фахової літератури, а переклад назв та короткі анотації статей із зарубіжних періодичних видань дають можливість проаналізувати та порівняти рівень українських та закордонних бібліотек.

– „Практичні рекомендації” – віртуальна довідкова служба, де фахівці бібліотеки надають консультаційну допомогу віддаленим користувачам – бібліотечним фахівцям.

– „On-line публікації” – містить електронні повнотекстові версії деяких видань бібліотеки. З 2005 р. тут виставляється щоквартальний науково-виробничий журнал „Бібліотечна планета”.

Діаграма 1

Динаміка зростання кількості наданих відповідей на запитання абонентів віртуальної довідки за 2003-2005 рр.

Започатковуючи модуль, ми хотіли мати зворотний зв'язок з фахівцями, бо вважали, що саме спілкування з ними допоможе визначити найбільш болючі проблеми нашої спільної справи, лакуни у правовому полі, дозволить поліпшити методичну роботу та розширити аудиторію бібліотечного співтовариства. Розділ „Практичні рекомендації” і є віртуальною довідкою, яка дозволяє здійснювати консультування фахівців у режимі „запит-відповідь”.

З метою визначення реальних трудовитрат, які мають бути передбачені „Тимчасовими нормами...”, постійна увага приділяється аналізу виробничих процесів, бюджету часу, який на це слід передбачити.

Спеціалістами ВНАРБС планомірно і систематично здійснюється пошук, аналіз та відбір матеріалів бібліотекознавчого характеру, готуються відповіді для віртуальної довідки, що, звичайно, мобілізує його фахівців, примушує працювати активніше.

Чи справджуються наші очікування?

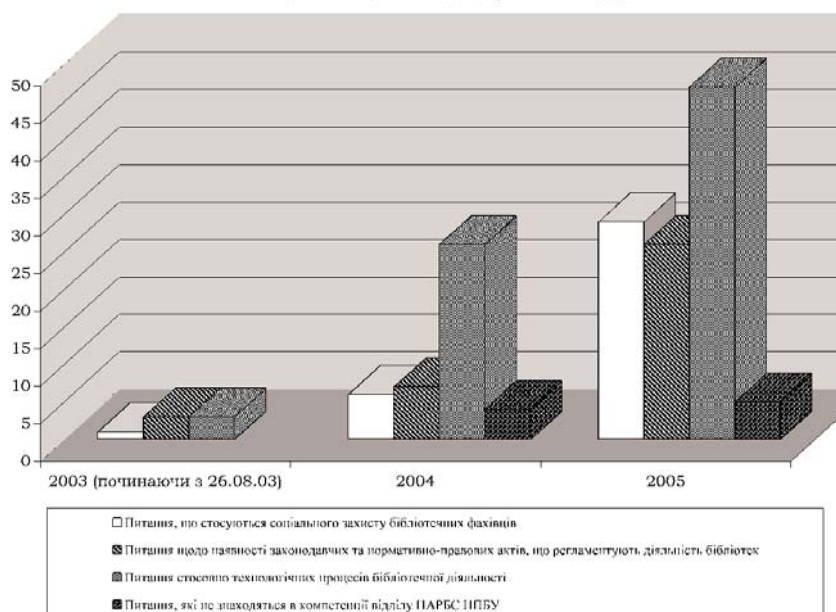
Кожна реорганізація або нововведення на сайті провокує збільшення або зниження кількості відвідувачів, тому природно виникає потреба в аналізі наслідків певної дії, що було зроблено стосовно чисельності користувачів віртуальної довідки та тематики запитів (див. діаграми 1, 2).

Здійснення такого аналізу дозволяє планувати тематику наступних друків. Це і продовження серії „Публічна бібліотека”, і видання серії „Законодавство – бібліотекам України”. Також підготовлено до перевидання збірник „Документні ресурси бібліотек”, вийшов у світ збірник „Бібліотека у правовому полі”, в якому представлені законодавчі та нормативні документи, що регламентують діяльність бібліотеки.

Варто відзначити, що значно розширилась аудиторія відвідувачів нашого сайту. Так, до нас звертаються працівники районних і сільських бібліотек з проханням надіслати методичні посібники, задають запитання представники шкі-

Діаграма 2

Характеристика запитань, що надійшли до віртуальної довідки
"Практичні рекомендації" у 2003-2005 рр.

льних і університетських книгозбірень, владних структур.

Коли сайт бібліотеки цікавий, „заціпає за живе”, то з часом поступово створюється коло його постійних відвідувачів. Формування стабільної аудиторії користувачів сайту – людей, які є одностудцями, а, можливо, стануть партнерами у проектах та програмах, – є найголовнішим завданням, бо від цього залежить життєздатність бібліотечного сайту, сенс методичної роботи в інформаційному середовищі. У будь-якому випадку постійно поновлювана професійна інформація, надання консультативної допомоги полегшуватиме роботу бібліотекарів, консолідуватиме професійну спільноту.

ОБМІННИЙ І РЕЗЕРВНИЙ ФОНДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ЗАВДАННЯ НА ПЕРСПЕКТИВУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Т. Кришевич, Т. Косова

Бібліотечні фонди України сьогодні є не лише культурним надбанням народу, чинником його суспільного прогресу, але й однією зі складових загальнодоступного національного інформаційного ресурсу держави. Від того, наскільки якісно і повно вони сформовані, залежить ефективність роботи книгозбірень із задоволення різноманітних інформаційних потреб суспільства.

У сучасних умовах в абсолютній більшості бібліотек України формування фондів відбувається з багатьма труднощами: хронічно бракує стабільного та достатнього фінансування, існують проблеми зі змістовним наповненням, розширенням і урізноманітненням репертуару видань тощо. Особливо скрутне становище склалося в сільських бібліотеках. Тому не підлягає сумніву та велика роль, яку відіграють на сучасному етапі обмінно-резервних фондів (ОРФ) бібліотек, які є одним із важливих джерел документопостачання на всіх рівнях циркуляції інформаційних ресурсів.

Обмінно-резервні фонди започатковано досить давно, адже у процесі діяльності бібліотек постійно накопичуються дублетні, непрофільні, застарілі видання, які доцільніше обміняти на потрібні чи передати безкоштовно іншим бібліотекам, ніж зберігати „мертвим вантажем” або знищувати (списувати в макулатуру). Такими фондами книгозбірні оперували на свій розсуд, чіткої регламентації дій і правил тривалий час не існувало. Правового статусу ОРФ набули в 1959 році з прийняттям спеціальної постанови уряду СРСР „Про використання книжкових фондів бібліотек”, за якою міністерствам, відомствам та іншим організаціям було надано право безкоштовно передавати літературу із фо-

ндів одних бібліотек іншим, незалежно від їхнього відомчого підпорядкування [1]. З того часу зайві дублетні і непрофільні видання почали перерозподілятися через ОРФ бібліотек, що дозволило зберегти величезні масиви документів, котрі з тих чи інших причин не використовувалися в одних бібліотеках, але були потрібні в інших.

Право на документообмін між бібліотеками було підтверджено і з набуттям Україною незалежності – Законом України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, в статті 4 якого зазначається, що держава стимулює взаемокористання бібліотечних ресурсів, зокрема через систему обмінних бібліотечних фондів. А відповідно до статті 18 цього Закону, „документи, що не входять до Державного реєстру національного культурного надбання України, можуть бути передані безкоштовно із фондів одних бібліотек іншим або реалізовані” [2]. На виконання зазначеного Закону було розроблено і затверджено наказом Міністерства культури і туризму України від 23 березня 2005 р. за № 152 Інструкцію „Про організацію та порядок обміну, перерозподілу і розповсюдження документів серед бібліотек України через систему обмінних фондів”, що зареєстрована в Міністерстві юстиції України 30 березня 2005 р. за № 347/10627 [3].

Сьогодні, за неповними даними, в Україні функціонують близько 250 ОРФ, в яких зосереджено майже 6 млн. документів. Характерною особливістю цих фондів є їхній динамізм, великі показники обертаності. Тільки за останні 3 роки через систему ОРФ було перерозподілено близько